

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: VNS 3/2021 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025

Pyydettyinä lausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan.

Tiivistelmä:

- *Julkisen talouden suunnitelma on ristiriidassa korkeakoulupoliittisen selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden kanssa.*
- *Rahapelituottoihin liittyvät kysymykset aiheuttavat merkittävän uhan Suomen Akatemian myöntövaltuuden mittavasta laskusta. Pahimmillaan voi olla kyse ilmoitettuihin leikkauksiin verrattuna moninkertaisista summista.*
- *JTS leikkaa yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkimusrahoitusta.*
- *Tutkimuksesta leikkaaminen leikkaa myös opetuksesta.*
- *Strategisen tutkimuksen rahoitus on tärkeä osa korkeatasoisen ja vaikuttavan tutkimuksen rahoitusta. Leikkaus voi pakottaa käynnissä olevien hankkeiden keskeyttämiseen.*

Julkisen talouden suunnitelma sisältää huolestuttavia linjauksia tutkimusrahoituksesta. Keskeiset virkkeet ovat seuraavat:

Osana puoliväliriihen uudelleenkohdennuksia strategisen tutkimusrahoituksen valtuutta alennetaan edelliseen kehyspäätökseen verrattuna pysyvästi 25 milj. euroa ja Suomen Akatemian tutkimushankkeiden myöntämisvaltuutta 10 milj. euroa vuodesta 2023 lähtien.

ja

Suomen Akatemian myöntämisvaltuutta laskee myös rahapelitoiminnan tuottoarvion aleneminen ja määräaikaisen kompensaation päättymisen vuonna 2024.

JTS on ristiriidassa korkeakoulupoliittisen selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden kanssa.

Päätös alentaa strategisen tutkimusrahoituksen valtuutta ja Suomen Akatemian valtuutta on selkeästi ristiriidassa koulutuspoliittisen selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden kanssa.

Selonteon tavoite ”Tutkimus- ja kehittämispanokset ovat vuonna 2030 nousseet neljään prosenttiin kansantuotteesta” ei toteudu tutkimusrahoituksesta leikkaamalla.

Selonteon tavoitetilassa todetaan mm. ”Koulutus ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden tuottama osaaminen uudistavat suomalaista yhteiskuntaa ja työelämää. Suomi on edelläkävijä uuden tiedon ja osaamisen tuottamisessa, käyttöönotossa ja soveltamisessa.” sekä ”Suomalainen tutkimus on korkealla kansainvälisellä tasolla, tutkimus kytkeytyy saumattomasti koulutukseen ja sitä hyödynnetään monipuolisesti.”

Tutkimusrahoituksesta leikkaamalla ei tällaiseen tavoitetilaan päästä, erityisesti kun Suomen Akatemian rahoitus kohdistuu kansainvälisen vertaisarvioinnin perusteella laadukkaimpiin tutkijoihin ja tutkimusideoihin.

Rahapelituottoihin liittyvät kysymykset aiheuttavat merkittävän uhan Suomen Akatemian myöntövaltuuden mittavasta laskusta. Pahimmillaan voi olla kyse ilmoitettuihin leikkauksiin verrattuna moninkertaisista summista.

Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan yleisluonteisesti, että rahapelituottojen aleneminen ja määräaikaisen kompensaation päättymisen laskevat Akatemian myöntövaltuutta, mutta yksityiskohtia ei suunnitelmaan sisälly.

Rahapelituottojen alenemisen kompensaatioon kytkeytyvät kysymykset tulee välttämättä ratkaista pikaisesti. Ne saattavat vaikuttaa Akatemian myöntövaltuuteen jo vuonna 2022 ja erittäin merkittävästi vuodesta 2023 alkaen.

JTS leikkaa yliopistojen ja tutkimuslaitosten tutkimusrahoitusta.

Suomen Akatemian rahoituksesta noin 90 prosenttia kohdistuu hakemusten kansainvälisten vertaisarvioinnin kautta yliopistoille; strategisen tutkimuksen rahoituksesta vastaava osuus on noin 70 prosenttia. Muu osa rahoituksesta kohdistuu valtion tutkimuslaitoksiin. Niinpä esitetyt leikkaukset tarkoittavat vuodesta 2023 alkaen noin 26-27 miljoonan euron pysyvää vähennystä yliopistoissa tutkimukseen käytettävissä olevasta rahasta. Valtion tutkimuslaitoksiin kohdistuu siis arvioilta 8-9 miljoonan euron pysyvä vähennys.

Tutkimuksesta leikkaaminen leikkaa myös opetuksesta.

Tutkimus on yliopistoissa opetuksen perustana, ja Suomen Akatemian ja strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksella toimivat tutkijat ovat opetuksessa merkittävässä roolissa sekä suoraan että epäsuorasti. Valtioneuvoston puoliväliriihen yhteydessä esille nostettiin periaate, jonka mukaan koulutuksesta ei leikata. Tämä ei nyt toteudu.

Kertaluonteiset rahoitukset eivät ratkaise leikkausten aiheuttamia ongelmia.

JTS-suunnitelman kanssa liki samanaikaisesti on eduskunnassa tarkasteltavana lisätalousarvio, jossa Suomen Akatemian myöntövaltuuteen esitetään 45 miljoonan euron lisäystä. Tämä ns. elpymisrahoitukseen liittyvä rahoitusvaltuus on tarpeellinen ja tervetullut. Se ei kuitenkaan millään lailla vähennä tulevan pysyvän leikkauksen haitallisia vaikutuksia. Esimerkiksi koulutuspoliittisen selonteon tavoite ”Koulutus ja tutkimus vetävät Suomeen osaajia kaikkialta maailmasta.” edellyttää, että ulkomaiset osaajat voivat luottaa siihen, että tutkimusrahoituksen tasoon ei tehdä yllättäviä leikkauksia.

Strategisen tutkimuksen rahoitus on tärkeä osa korkeatasoisen ja vaikuttavan tutkimuksen rahoitusta. Leikkaus voi pakottaa käynnissä olevien hankkeiden keskeyttämiseen.

Suomen Akatemian yhteydessä toimivan strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) tehtävänä on rahoittaa tieteellisesti korkeatasoista tutkimusta, jonka avulla etsitään ratkaisuja ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. STN on rahoittanut tutkimusta vuosittain noin 55 miljoonalla eurolla vuodesta 2015 lähtien.

SUOMEN AKATEMIA

Tähän mennessä on rahoitettu 16 monivuotista tutkimusohjelmaa, joista vasta neljä on ehtinyt päättyä. Näiden neljän ohjelman arviointi on valmistumassa kesäkuussa. Itsearviointit on tehty, vuorovaikutustoiminta on arvioitu ulkopuolisin voimin, ja tieteellisen laadun asiantuntija-arviointi on loppusuorallaan. Tulokset ovat erittäin lupaavia. Esimerkiksi tieteidenvälisyyden edistäminen ja vuorovaikutustoimintaan panostaminen ovat edistäneet vaikuttavuutta, ja hankkeiden julkaisutoiminta on ollut laadukasta.

On lyhytnäköistä leikata strategisen tutkimuksen rahoitusta, kun ohjelmien ensimmäiset arviointitulokset ovat positiivisia, ja rahoitusmuodon kokonaisvaltaisempi arviointi on vasta alkamassa. Valtioneuvosto on tänä keväänä käynnistänyt omaan selvitys- ja tutkimustoimintaansa (VN TEAS) kuuluvan arviointitutkimuksen strategisen tutkimuksen instrumentin toiminnasta. Perusteellisen arvioinnin mahdollistamiseksi hankkeen on määrä jatkua vuoden 2022 elokuuhun saakka. Myös Suomen Akatemian toiminnan kansainvälinen arviointi on meneillään.

Helsingissä 17.5.2021

Heikki Mannila
pääjohtaja
Suomen Akatemia